

ТАҒЫЛЫМ ОРДАСЫ

Қаныш СӘТБАЕВ мұражайына 40 жыл

Мұражай - халықтың жады, жәдігерлер - тарихи шежіре, оқиғалар күәсі. Мұражайы бар ел қазыналы, ұрпағы төлімді. Ескінің тарихын, көненің сөзін зерделеген жас өскіннің ойы айқын, болашағы жарқын. Ұлыларын ұлықтаған жұрттың өлем төрінде алатын орны айбарлы. Осы тұрғыдан алғанда Баянауыл халқының көші ілгері.

Әр нәрсенің себеп-салдары бар. «Сабақты жіп сәтімен» демекші, Баянауыл жеріндегі мұражайдың көптігі, оның топырағында өсіп-өнген ұлағат иелерінің, өлемге аты мәшһүр бабалардың молдығынан болар да. Иә, Баян өңірі мұражайлар өңірі, енді бір жетпей тұрғаны: тарихи-өлкетану мұражайы ғана. Оның да сәті түсер. Зайыры, алдағы күндерден үміт жібі үзілмесін... Қазіргі таңда аудан аймағында 15-ке тарта мұражай халыққа қызмет көрсетуде. Осылардың арасында шоқтығы биігі, еңселісі Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың мемориалдық мұражайының ресми түрде ашылып, рухани тағылым ордасына айналғанына 40 жыл толып отыр.

Қаныш сынды айдарлы ағаның кіндік қаны тамған қасиетті Баян жерінде мұражай ашу мәселесі студент жастардың тілеулі лепесінен бастау алған-ды. Сонау 1964 жылғы 2 қаңтарда Алматыдағы опера және балет театрында Қанағанның жаназасына қатысқан студент Ғаділбек Шалахметов - бүгінде ел таныған қоғам қайраткері, ұлтының жоғын жоқтап жүрген ардақты азамат.

Алғашқы мұражай 1964 жылы қоғамдық негізде ашылды. Директоры - Қадірбек Қадыбекұлы. Сол жылдың 24 қыркүйегінде аудандық мәдениет үйінде ғалымның өмір жолдарына қатысты экспозициялық көрме ұйымдастырылған. Әрине, бұл үлкен істің бастамасы ғана еді. Жыл өткен сайын жиналған жәдігерлер саны артып, шағын екі-үш бөлмелі ағаш үй тарлық жасады. Осы тұста сол кезде мәдениет бөлімін басқарған Әнуар Қалиев, бүгінде жасы 85-тен асқан

көшті. Бүгінгі таңда көлемі 522 шаршы метрлік мұражайда 60 орындық кинозал, сақтау бөлімі, кітапхана, құжаттар мен фотосуреттер, ғалымның жеке заттары, киімдері, басқа да экспонаттарды орналастыруға арналған сәулетті алты зал бар. Қойылған жәдігерлер академиктің балалық, азамат болғандағы, отбасылық шағынан бастап, Қазақстан Республикасы Ғылым Академиясының президенті болып сайланған уақытқа дейінгі, одан кейінгі өмір жолдарынан мол мағлұмат береді. Мұражай қорында 3 мыңға тарта жәдігерлер бар. Туған өлке, облыс тарихына қатысты әдебиеттер, газет-журналдардан алынған деректі материалдар сақталуы. Сонымен қатар Баянауыл жерінде кіндік қаны тамып, өнерде, ғылымда із қалдырған атақты адамдар жайлы деректер арнайы папкаларда жинақталды. Экспозиция және мәжіліс залдарында Қанаған туралы деректі фильмдер көрсетіліп, «Сәтбаев оқулары», әңгіме-лекциялар, ұлағатты кездесу кештерін ұйымдастыру дәстүрге айналды. Мұражай ерекше күтімде. Жылма-жыл кезеңдік жөндеуден өтіп, тазалық жұмыстары уақытында жүргізіліп тұрады. Өткен жылдың дересінде облыстық мәдениет департаменті тарапынан жөндеу жұмыстары, офистік жиһаздар, техникалық аппарат құрал-жабдықтар алу үшін ғана 3 миллион теңге қаржы бөлінген. Аудан әкімінің 2002 жылғы мамырдағы №1-55 өкіміне орай этнография және әдеби мемориалды бөлімдер ашылған. Бөлімдер үшін 3 бөлме бөлінген. Бірінші бөлімде ғалымдар, екінші бөлімде ұлттық көленер шеберлерінің бұйымдары, үшінші бөлімде ақын-жазушылар, өнер тарландарының өмірі, шығармашылығы, еңбектеріне қатысты түрлі материалдар жинақталған. Бүгінгі таңда мұражай ұқымы атқарып жатқан жұмыстар елеулі, тың тақырыпта ізденіс жалғасы жас ұрпақ тәрбиесіне игі әсерін тигізуде.

- Мұражайдың бүгінгі бейнесіне жеткіне

қызметін абыройлы атқарған Қайрат Әбеновтің, Қайролла Баймаханов ағайлардың еңбегінің зор болғандығын жасыруға болмас. Бар қиындықты да солар көріпті, даулы мәселелерді де солар шешіпті. Әсіресе Төлеутай ақсақал Алматыға бірнеше мәрте барды. Қаныш ағаның өміріне қатысы бар материалдар жинаған, тіпті кейбір бөлмелердегі шіріген еден тақтайларын өзі ауыстырған деген сөздерді жиі естимін. Осындай әңгімелерді ести жүре ынтасыз, ұқыпсыз болуға, жұмысқа көзжұмды қарауға ар алдында ұяламын. Шүкір, табыссыз емеспіз, жұмыс жақсы жүруде. Мұражайдағы маман мәселесі оң шешімін тапқан, 16 адам еңбек өтемсі. 2000 жылдың қорытындысы бойынша мәдениет қызметкерлеріне берілетін облыс әкімінің грантын алдым. Асылы, «барымызбен базар» деген ойдан аулақпыз. Мұражайды әлі де жаңа жәдігерлермен толықтыру барысында ізденістер бар. Мен 28 жыл бойы мәдениет саласында қызмет жасап келемін, жаман атанбаған сияқтымын. Биыл 60-қа толамын. Бірақ жүрек қалауымен таңдаған ізгілікті ісімді жалғастыру басты міндетім деп түсінемін. Қаныш ағаның мұражайын басқару - мен үшін үлкен бақыт, - деп Мусин мырза сөзін аяқтады. Расында да, осы мұражайға азды-көпті қатысы бар адамдардың бәрі де жолы болған жандар. Нағыз бақыт - рухани қазынасы мол тәрбие ордасында. Қанаған шұағы баршаға ортақ. Ғұлама ғалым, Қанағанның туысы Әлкей Марғұлан ағаның сөзімен айтсақ, «Қаныш аяулы ғалымдығымен бірге ол халықтың сүйген ұлы, бар өмірін, білімін ел игілігі үшін сарп еткен кісі. Сондықтан оның әдемі жарқын бейнесі біздің жас ұрпақтар үшін аса қадірлі, аса қымбат». Қазақ халқының асыл перзенті біртуар дара тұлға - Сәтбаевтың аты аспан әлемінде самғап жүр. Ол - Марс пен Юпитер аралығында Күнді айналып жүрген мәңгі өшпес жарық жұлдыз. Бұл - әр пензеге беймәңгілік

халдар да, ия, саян еңгіл мүрдәләр өңдә, еңдә бір жетпей тұрғаны: тарихи-өлкетану мұражайы ғана. Оның да сәтә түсәр. Зайыры, алдағы күндерден үміт жібі үзілмесін... Қазіргі таңда аудан аймағында 15-ке тарта мұражай халыққа қызмет көрсетуде. Осылардың арасында шоқтығы биігі, еңселісі Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың мемориалдық мұражайының ресми түрде ашылып, рухани тағылым ордасына айналғанына 40 жыл толып отыр.

Қаныш сынды айдарлы ағаның кіндік қаны тамған қасиетті Баян жерінде мұражай ашу мәселесі студент жастардың тілеулі лепесінен бастау алған-ды. Сонау 1964 жылғы 2 қаңтарда Алматыдағы опера және балет театрында Қанағаның жаназасына қатысқан студент Ғаділбек Шалахметов - бүгінде ел таныған қоғам қайраткері, ұлтының жоғын жоқтап жүрген ардақты азамат.

Алғашқы мұражай 1964 жылы қоғамдық негізде ашылды. Директоры - Қадірбек Қажыбекулы. Сол жылдың 24 қыркүйегінде аудандық мәдениет үйінде ғалымның өмір жолдарына қатысты экспозициялық көрме ұйымдастырылған. Әрине, бұл үлкен істің бастамасы ғана еді. Жыл өткен сайын жиналған жәдігерлер саны артып, шағын екі-үш бөлмелі ағаш үй тарлық жасады. Осы тұста сол кезде мәдениет бөлімін басқарған Әнуар Қалиев, бүгінде жасы 85-тен асқан майдангер ақсақал Мазан Мусин жоғарғы орындарға мұражай үйінің қажет екендігін ескертіп, біраз тер төккенін біреу білсе, біреу білмес. Осындай жүйелі істің нәтижесінде сол уақыттағы Еңбекшілер депутаттары Павлодар облыстық атқару комитетінің 1967 жылғы 13 мамыр күнгі №226/8 ретті қарарына сәйкес Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың мемориалдық мұражайы ресми түрде мемлекеттік мекеме есебіне енген. Алдағы уақытта жеке ғимарат беру мәселесі күн тәртібіне қойылған.

1973 жылы мұражай жаңа ғимаратқа

Туған өлке, облыс тарихына қатысты әдебиеттер, газет-журналдардан алынған деректі материалдар сақтаулы. Сонымен қатар Баянауыл жерінде кіндік қаны тамып, өнерде, ғалымда із қалдырған атақты адамдар жайлы деректер арнайы папкаларда жинақталды. Экспозиция және мәжіліс залдарында Қанағаның туралы деректі фильмдер көрсетіліп, «Сәтбаев оқулары», еңгіме-лекциялар, ұлағатты кездесу кештерін ұйымдастыру дәстүрге айналды. Мұражай ерекше күтімде. Жылма-жыл кезеңдік жөндеуден өтіп, тазалық жұмыстары уақытында жүргізіліп тұрады. Өткен жылдың дересінде облыстық мәдениет департаменті тарапынан жөндеу жұмыстары, офистік жиһаздар, техникалық аппарат құрал-жабдықтар алу үшін ғана 3 миллион теңге қаржы бөлінген. Аудан әкімінің 2002 жылғы мамырдағы №1-55 өкіміне орай этнография және әдеби мемориалды бөлімдер ашылған. Бөлімдер үшін 3 бөлме бөлінген. Бірінші бөлімде ғалымдар, екінші бөлімде ұлттық колөнер шеберлерінің бұйымдары, үшінші бөлімде ақын-жазушылар, өнер тарландарының өмірі, шығармашылығы, еңбектеріне қатысты түрлі материалдар жинақталған. Бүгінгі таңда мұражай ұжымы атқарып жатқан жұмыстар елеулі, тың тақырыпта ізденіс жалғасы жас ұрпақ тәрбиесіне игі әсерін тигізуде.

- Мұражайдың бүгінгі биіктерге жетуіне кезінде ерекше үлес қосқан азаматтардың еңбегі туралы бір ауыз жылы сөз айтпай кету әбестік болар, - деп сөз бастады осы мекемені 16 жыл бойы басқарып келе жатқан Серік Мазанұлы. - Істің алға басып, мұражайдың рухани орталыққа айналуына 20 жылдан астам уақыт облыстық мәдениет басқармасын басқарған марқұм Балтабай Сейсенбековтің осы мұражайда табан аудармастан директор болған Төлеутай Өбілдиннің, 70-80 жылдар аралығында аудандық мәдениет бөлімінің меңгерушісі

емеспіз, жұмыс жақсы жүрде. Мұражайды маман мәселесі оң шешімін тапқан, 16 адам еңбек етеміз. 2000 жылдың қорытындысы бойынша мәдениет қызметкерлеріне берілетін облыс әкімінің грантын алдым. Асылы, «барымызбен базар» деген ойдан аулақпыз. Мұражайды әлі де жаңа жәдігерлермен толықтыру барысында ізденістер бар. Мен 28 жыл бойы мәдениет саласында қызмет жасап келемін, жаман атанбаған сияқтымын. Биыл 60-қа толамын. Бірақ жүрек қалауымен таңдаған ізгілікті ісімді жалғастыру басты міндетім деп түсінемін. Қаныш ағаның мұражайын басқару - мен үшін үлкен бақыт, - деп Мусин мырза сөзін аяқтады. Расында да, осы мұражайға азды-көпті қатысы бар адамдардың бәрі де жолы болған жандар. Нағыз бақыт - рухани қазынасы мол тәрбие ордасында. Қанағаның шауғы баршаға ортақ. Ғұлама ғалым, Қанағаның туысы Өлкей Марғұлан ағаның сөзімен айтсақ, «Қаныш аяулы ғалымдығымен бірге ол халықтың сүйген ұлы, бар өмірін, білімін ел игілігі үшін сарп еткен кісі. Сондықтан оның әдемі жарқын бейнесі біздің жас ұрпақтар үшін аса қадірлі, аса қымбат». Қазақ халқының асыл перзенті біртуар дара тұлға - Сәтбаевтың аты аспан әлемінде самғап жүр. Ол - Марс пен Юпитер аралығында Күнді айналып жүрген мәңгі өшпес жарық жұлдыз. Бұл - әр пендеге бұйырмайтын мәртебе, мерей. Қанағаның өмірден озғанымен оның еңбегі мәңгілік. Оның ғибратты көмеңгер ойлары, ұлтын ұлықтаған парасат-пайымы, дархан дарыны, алып тұлғасы, керім көрік - келбеті халқымен бірге жасай бермек. Қаныш тағылымы ұрпақ үшін қажет. Дәм тартып Баянауылға бара қалсаңыз, мұражайды айналып өтпеңіз.

Қайрат ӘБЕН,
ардагер-ұстаз,
Баянауыл ауданы.